

College voor Toetsen en Examens

FILOSOFIE VWO

VAKINFORMATIE
STAATSEXAMEN 2024

Versie: oktober 2023

De vakinformatie is vastgesteld door het College voor Toetsen en Examens (CVTE). Het CVTE is verantwoordelijk voor de afname van de staatsexamens voortgezet onderwijs en draagt zorg voor de kwaliteit en het niveau van de examens.

De Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) is belast met de praktische uitvoering en organisatie van de staatsexamens. Met vragen over deze vakinformatie kun je contact opnemen met de afdeling Examendiensten van DUO: (050) 599 89 33 of staatsexamens@duo.nl.

INHOUD

1	INLEIDENDE OPMERKINGEN	4
2	EXAMENPROGRAMMA	4
3	CENTRAAL EXAMEN	4
4	COLLEGE-EXAMEN	5
4.1	MONDELING COLLEGE-EXAMEN	5
5	BEREKENING EINDCIJFER	5
	BIJLAGE 1 BESCHRIJVING EXAMENSTOF	7

1 INLEIDENDE OPMERKINGEN

- Het staatsexamen filosofie vwo bestaat uit een centraal examen (paragraaf 3) en een college-examen. Het college-examen is een mondeling examen (paragraaf 4.1).
- In het document 'Toegestane hulpmiddelen' (onder [Vakinformatie voor het staatsexamen](#) op de site van DUO) staat vermeld welke hulpmiddelen je zelf voor het examen moet meenemen.
- Je kunt je voorbereiden met behulp van een van de filosofielesmethodes die voor het reguliere voortgezet onderwijs zijn ontwikkeld.
- Voor het centraal examen is het belangrijk om het onderwerp te bestuderen met behulp van de syllabus en het boek dat voor dit examen geschreven is.
- Oefenmateriaal voor college-examens staat op [Oefenen voor het staatsexamen vo](#). Op Examenblad.nl staat bij [Veelgestelde vragen](#) onder het kopje 'Vorbereiding' waar je oefenmateriaal voor de centraal examens kunt vinden.

2 EXAMENPROGRAMMA

Het examenprogramma is verdeeld in domeinen en subdomeinen. De beschrijving van de (sub)domeinen staat in [Bijlage 1](#).

In onderstaande tabel geeft een 'ja' aan in welk examen een (sub)domein getoetst kan worden.

Tabel 1 verdeling van de domeinen en subdomeinen over de verschillende examens

domein	subdomein	centraal examen	mondeling college-examen
A. vaardigheden	argumentatieve vaardigheden	ja	ja
vaardigheden	onderzoeksvaardigheden en benaderingswijzen	ja	ja
B. wijsgerige antropologie	centrale begrippen, begrippenparen en toonaangevende visies	ja	ja
C. ethiek	centrale begrippen, begrippenparen en toonaangevende visies	ja	ja
D. kennisleer	centrale begrippen, begrippenparen en toonaangevende visies	ja	ja
E. wetenschapsfilosofie	centrale begrippen, begrippenparen en toonaangevende visies	ja	ja

3 CENTRAAL EXAMEN

Het centraal examen is een schriftelijk examen. Het gaat over een vastgesteld onderwerp: 'De vraag naar de mens in relatie tot techniek en wetenschap'. Deze vraag is gerelateerd aan de domeinen wijsgerige antropologie en wetenschapsfilosofie, die zowel afzonderlijk als in relatie met het onderwerp kunnen worden geëxamineerd.

De examenstof is uitgewerkt in een [syllabus](#) op Examenblad.nl. De examenstof is ook verwerkt in een boek: 'Wat maakt de mens?' geschreven door Kirsten Poortier, Erik Myin en Peter-Paul Verbeek (Uitgeverij Boom, ISBN: 9789024447534).

Tijdens het centraal examen worden ook vaardigheden getoetst en vragen gesteld over de centrale begrippen en begrippenparen van alle domeinen (zie [Bijlage 1](#)).

Het centraal examen duurt 180 minuten.

4 COLLEGE-EXAMEN

4.1 MONDELING COLLEGE-EXAMEN

In het mondeling college-examen kunnen alle (sub)domeinen uit het [examenprogramma](#) aan de orde komen, behalve de examenstof in de syllabus bij het onderwerp 'De vraag naar de mens in relatie tot techniek en wetenschap'.

Zorg ervoor dat je de volgende zaken kent, kunt uitleggen, in een filosofische context kunt toepassen en kritisch kunt evalueren:

- de belangrijkste filosofische begrippen en begrippenparen (zie [Bijlage 1](#))
- de belangrijkste filosofische theorieën (zie [Bijlage 1](#))

Leer ook de namen van de belangrijkste filosofen hierbij.

Op de site van DUO staan onder het kopje 'Wat zijn staatsexamens?' [informatiefilmpjes](#) waarin getoond wordt hoe een mondeling college-examen verloopt.

Voor aanvang van het examen krijg je in het voorbereidingslokaal 20 minuten tijd om een casus (een artikel en/of afbeelding) met vragen te bestuderen. Je mag aantekeningen maken. Deze aantekeningen mag je bij het gesprek als hulpmiddel gebruiken.

De examinatoren onderzoeken in het mondeling college-examen in hoeverre je kennis hebt van, en inzicht in filosofische posities. Ook gaan zij na in hoeverre je in staat bent om een beargumenteerd filosofisch standpunt in te nemen en een conclusie te trekken. Je argumentatieve vaardigheden worden hierbij betrokken.

Het examen begint met vragen naar aanleiding van de casus en de hierbij relevante examenstof. Dit onderdeel zal 10 tot 20 minuten duren. Daarna worden gedurende 20 tot 30 minuten vragen gesteld over de domeinen die nog niet aan de orde zijn geweest.

Het mondeling college-examen (exclusief de voorbereiding van de casus) duurt in totaal 40 minuten.

Tabel 2 overzicht onderdelen van het mondeling college-examen

opdracht	tijdsduur	deelcijfer	wegingsfactor
bestuderen van de casus en beantwoorden van de vragen in het voorbereidingslokaal	20 minuten		
beantwoorden van vragen naar aanleiding van de casus en de hierbij relevante examenstof	10-20 minuten	a	weging: 0,4
beantwoorden van vragen over de andere domeinen van het mondeling college-examen	20-30 minuten	b	weging: 0,6

5 BEREKENING EINDCIJFER

Het eindcijfer is het gemiddelde van het cijfer voor het centraal examen en het cijfer voor het college-examen.

Eindcijfer: $(\text{cijfer centraal examen} + \text{cijfer college-examen})$ gedeeld door 2, afgerond op een heel getal.

Het cijfer voor het college-examen wordt berekend door elk van de deelcijfers te vermenigvuldigen met de bijbehorende wegingsfactor, de resultaten bij elkaar op te tellen en de uitkomst vervolgens af te ronden op 1 decimaal.

Cijfer college-examen: $(0,4 \text{ keer deelcijfer a} + 0,6 \text{ keer deelcijfer b})$, afgerond op 1 decimaal.

BIJLAGE 1 BESCHRIJVING EXAMENSTOF

Een beschrijving van de examenstof voor het onderwerp van het centraal examen, 'De vraag naar de mens in relatie tot techniek en wetenschap', is hier niet opgenomen. Deze informatie staat in de [syllabus](#) op Examenblad.nl.

Bij het centraal examen horen ook Domein A: Vaardigheden, Domein E: Wetenschapsfilosofie, en ook de belangrijkste opvattingen en centrale begrippen(paren) van de andere domeinen.

DOMEIN A: VAARDIGHEDEN

Je beheerst de belangrijkste filosofische vaardigheden. Dat zijn de volgende drie:

- het maken van een begripsanalyse
- het formuleren van vooronderstellingen
- het beargumenteerd innemen van een standpunt of positie

Je kunt een filosofisch onderzoek doen. Dit houdt o.a. in:

- vooronderstellingen onderzoeken waarop een vraagstuk berust
- verschillende filosofische posities bij een vraagstuk beargumenteerd innemen

Je moet verschillende opvattingen over filosofische vraagstukken kritisch kunnen evalueren. Dit houdt in dat je een afweging kunt maken tussen verschillende visies op grond van argumenten, waarbij vooronderstellingen en consequenties van de door jou ingenomen positie worden betrokken.

DOMEIN B: WIJSGERIGE ANTROPOLOGIE: WAT IS DE MENS?

Dit onderdeel gaat over de kenmerken van een mens, in onderscheid met een dier of een machine. Je moet het verschil tussen mens en dier of machine kunnen uitleggen op het gebied van rede en instinct, (zelf)bewustzijn, vrije wil en ethisch besef, en ook op het gebied van het gebruik van taal en symbolen in hun relatie tot de omgeving, en ten aanzien van vrijheid en transcendentie.

Je moet kennis hebben van en inzicht in de belangrijkste opvattingen over de mens. Je moet de opvattingen kunnen herkennen en toepassen op een casus of een filosofisch vraagstuk.

Je moet de volgende begrippen en toonaangevende visies kunnen herkennen, uitleggen en in een filosofische context kunnen toepassen en kritisch evalueren:

- de centrale begrippen: rede, subjectiviteit, intersubjectiviteit, zelfbewustzijn, identiteit, lichamelijkheid, excentriciteit, macht, disciplineren, arbeid, communicatie, seksualiteit;
- de begrippenparen: cultuur en natuur, emotie en verstand, geest (ziel) en lichaam, monisme (materialisme) en dualisme, mens en dier, bewust en onbewust, vrijheid en determinisme, doel- en waardegericht handelen
- de toonaangevende visies waarin:
 - o geest (ziel) en lichaam tegenover elkaar worden geplaatst (dualisme), inclusief bijbehorende problematiek (Plato, Descartes)
 - o door de inwerking van de vorm (ziel) op de stof (lichaam) een betrekkelijke eenheid ontstaat (Aristoteles; Christelijk Aristotelisme)
 - o geest (ziel) geen aparte substantie vormt maar herleid kan worden tot de lichamelijke substantie (reductionistisch materialisme) dan wel daarmee kan worden geïdentificeerd (radicaal materialisme van La Mettrie)
 - o de mens wordt beschouwd als een functioneel onderdeel van een dominant systeem (structuralisme)
 - o het sociale gedrag van de mens niet langer wordt opgevat als onbaatzuchtig, maar als egoïstisch en berekenend gedrag dat genetisch is bepaald (sociobiologie van Wilson)

DOMEIN C: ETHIEK: WAT IS GOED?

Je moet kennis van en inzicht hebben in de belangrijkste ethische theorieën en deze kunnen toepassen op een concreet ethisch vraagstuk. Het gaat hierbij in het bijzonder om:

- deugdethiek
- gevolgenethiek (utilitarisme/utilisme)
- plichtethiek (deontologie)

Daarnaast moet je kennis en inzicht hebben van de volgende onderwerpen en deze kunnen toepassen op een casus:

- het onderscheid tussen morele en niet-morele waarden
- de oorsprong van morele waarden
- het onderscheid tussen intrinsieke en instrumentele waarden
- het al dan niet universeel zijn van waarden
- individuele vrijheid en collectieve verantwoordelijkheid

Je moet de volgende begrippen en toonaangevende visies kunnen herkennen, uitleggen en in een filosofische context kunnen toepassen en kritisch evalueren:

- de centrale begrippen: goed, waarde, norm, geluk, deugd, moraal, rechtvaardigheid, verantwoordelijkheid
- de begrippenparen: wil en verstand, waarden en normen, 'is' en 'ought', intrinsiek en instrumenteel handelen, macht en belangen, ethiek en moraal, rechten en plichten.
- De toonaangevende visies waarin:
 - o de mens wezenlijk op het goede betrokken is (Plato)
 - o de mens die als gemeenschapswezen deugd als uitgangspunt neemt (Aristoteles, Thomas van Aquino, MacIntyre, Nussbaum)
 - o morele afweging altijd uitgaat van principes en de plicht om daaraan te houden, ongeacht de gevolgen daarvan (Kant)
 - o het goede datgene is wat leidt tot de maximalisering van collectief geluk (Bentham), waarbij tevens rekening gehouden moet worden met geluk op lange termijn en de kwaliteit van geluk (Mill)
 - o waarden door de mens zelf moeten worden gecreëerd (Nietzsche)
 - o de ethiek gebaseerd is op communicatief handelen (Habermas)

DOMEIN D: KENNISLEER: WAT IS DE AARD, HET FUNDAMENT EN DE REIKWIJDTE VAN KENNIS

In de kennisleer wordt doorgaans de oorsprong en betrouwbaarheid van kennis in relatie tot elkaar besproken.

- oorsprong van betrouwbare kennis: empirisme, rationalisme en scepticisme, incl. de Kantiaanse kentheorie als 'verzoener' van empirisme en rationalisme
- voorwaarden/grenzen van kennis: vormen van realisme en idealisme
- oorsprong van kennis

Daarnaast moet je kennis en inzicht hebben van de volgende onderwerpen uit de kennisleer, en deze kunnen toepassen op een casus of op een filosofisch vraagstuk:

- ervaring en werkelijkheid
- opvattingen over waarheid
- de inbedding van kennis in de context van o.a. taal, geschiedenis en cultuur, sociaal-economische belangen, genderprocessen en media

Je moet de volgende begrippen en toonaangevende visies kunnen herkennen, uitleggen en in een filosofische context kunnen toepassen en kritisch evalueren:

- de centrale begrippen en stromingen: a priori, a posteriori, universeel, particulier, empirisme, rationalisme, scepticisme, realisme, idealisme, objectief, subjectief, intersubjectief
- de begrippenparen: (zelf)bewustzijn en hersenen, schijn en werkelijkheid, begrip en waarneming, waar en vals, feit en fictie, kennis en geloof, kennis en kunde
- de toonaangevende visies waarin:
 - o de werkelijkheid enkel als idee in onze geest bestaat (idealisme)
 - o kennis verband houdt met de kennis van de oervormen/ideeën (Plato)
 - o kennis als uitgangspunt de alledaagse ervaring en waarneming heeft (Aristoteles)
 - o kennis primair een proces is van rationeel denken (Descartes)
 - o kennis is gebaseerd op zintuiglijke ervaring (Locke, Hume, Nagel)
 - o kennis voortkomt uit een synthese van ervaring en de structuur van ons denken (Kant, neokantianisme)
 - o kennis voortkomt uit verbeeldingskracht (constructivisme, narrativisme)

DOMEIN E: WETENSCHAPSFILOSOFIE: WAT IS DE AARD, HET FUNDAMENT EN DE REIKWIJDTE VAN WETENSCHAPPELIJKE KENNIS

Je moet kennis hebben van, en inzicht in de belangrijkste wetenschapsfilosofische opvattingen en deze kennis en dit inzicht kunt toepassen op een concreet vraagstuk. Het gaat hierbij om opvattingen over:

- aard van wetenschappelijke kennis
- indeling van wetenschappen
- methoden van wetenschappelijke onderzoek
- de wetenschappelijke revolutie
- criteria voor wetenschappelijkheid
- het karakter van wetenschappelijke uitspraken
- de empirische cyclus
- de rol die wetenschap speelt in de samenleving en de gevolgen daarvan

Je moet de volgende begrippen en toonaangevende visies kunnen herkennen, uitleggen en in een filosofische context kunnen toepassen en kritisch evalueren:

- de centrale begrippen en stromingen: theorie, grondslagen, axioma, hypothese, empirische basis, theoriegeladen waarneming, demarcatie, empirische cyclus, paradigma, (logisch)positivisme, falsificationisme, (wetenschappelijk) pluralisme
- de begrippenparen: wetenschappelijke en common-sense kennis, formele en empirische wetenschappen, feit en theorie, wetmatigheid en toeval, verklaren en verstaan, inductie en deductie, waardevrijheid en waardegebondenheid, techniek en technologie
- de toonaangevende visies waarin:
 - o wetenschap gebaseerd is op positieve feiten (Comte, Wiener Kreis)
 - o wetenschap gezien wordt als een poging om theorieën empirisch te weerleggen (Hempel; Popper)
 - o de wetenschappelijke gemeenschap bepaalt welke denkpatronen (paradigma's) als wetenschappelijk worden gezien (Kuhn)
 - o vele methoden van onderzoek als wetenschappelijk worden beschouwd (Feyerabend)
 - o wetenschap anderszins wordt benaderd als het begrijpen van menselijke uitingen (hermeneutiek)
 - o wetenschap als maatschappelijke praktijk wordt gezien (Latour)

Een uitgebreide beschrijving van de examenstof voor het mondeling college-examen en het centraal examen voor wat betreft de toonaangevende visies en centrale begrippen(paren) staat in de filosofiehandreikingen van [SLO](#).

COLLEGE VOOR TOETSEN EN EXAMENS

Het College voor Toetsen en Examens is namens de overheid verantwoordelijk voor de kwaliteit en het niveau van de centrale examens en toetsen in Nederland. Het heeft verschillende examens en toetsen onder zijn hoede.

[cvte.nl](https://www.cvte.nl)

SAMEN BOUWEN WE AAN GOEDE TOETSEN EN EXAMENS

 Centrale Eindtoets primair onderwijs: de eindtoets die de overheid aanbiedt aan leerlingen uit groep 8. De uitkomst is een advies voor het best passende brugklatype. [Centraleeindtoetspo.nl](https://www.centraleeindtoetspo.nl)

 Centrale examens voortgezet onderwijs: het centrale deel van de eindexamens vmbo, havo of vwo. Het diploma geeft toegang tot passend vervolgonderwijs. [Examenblad.nl](https://www.Examenblad.nl)

 Staatsexamens voortgezet onderwijs: examens voor iedereen die individueel of op vso-scholen niet in staat is via het regulier voortgezet onderwijs examen af te leggen. [Staatsexamensvo.nl](https://www.Staatsexamensvo.nl)

 Centrale examens middelbaar beroeps-onderwijs: centrale examens Nederlandse taal en Engels voor studenten in het mbo. De uitkomst is onderdeel van het mbo-diploma. [Examenbladmbo.nl](https://www.Examenbladmbo.nl)

 Staatsexamens Nederlands als tweede taal: examens Nederlandse taal voor iedereen die Nederlands niet als moedertaal heeft. Het diploma toont aan dat het Nederlands voldoende is voor werk of opleiding. [Staatsexamensnt2.nl](https://www.Staatsexamensnt2.nl)